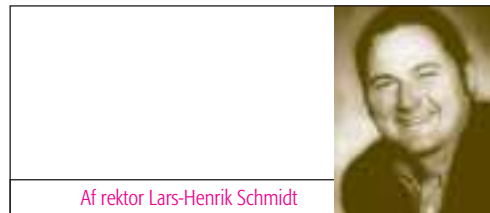

Otium est pulvinar diaboli

* Udsigten til at uddanne sig i 30 år, arbejde i 30 år og leve sit otium i 30 år står ikke til troende længere som livskaldsudgaven af tidligere tiders fordeling af døgnen i tre gange otte timer. De færreste mennesker har stor tiltro til, at man kan forlade sig på gammelkendte pensionssystemer. Selvbestemt pensionering, altså selv-pensioneringen, træder nu i karakter, og det betyder, at pension og otium ikke er sammenfaldende. Også i otium må der arbejdes.

Vi arbejder som aldrig før, og arbejdet er ikke nødvendigvis noget, vi blot skal have overstået. Tidligere kunne man sige, at man arbejdede for at leve – i perioder sågar for at overleve. I dag må vi sige, at flere og flere lever for at arbejde. Dermed er Karl Marxs ideer om arbejdet som det primære livsbehov rykket inden for rækkevidde. I 1850'erne kaldte han det 'den rige individualitet'.

Selv om tidens undersøgelser om vort forhold til arbejdet demonstrerer en næsten babylonisk forvirring, om folk hellere vil arbejde end at dyrke familie og fritid, så er der en tendens til, at arbejdet ikke bliver forstået som ikke-fritid, men også som rum for fri tid og dermed for selvrealisering. Aldrig har familier samlet set løn-arbejdet så meget som for tiden. Vi identificerer moral med arbejdsmoral, vi er protestanter og som sådanne tager vi os betalt.

Samtidig med vort forhold til arbejdet forandrer sig, så er tendensen, at arbejdspladsen bliver mindre materiel og fremhæves som læringsmiljø ved siden af så mange andre, for eksempel uddannelsessystemet. Arbejde og udvikling falder sammen i læring, og læring bliver i selvøjemed. Arbejdet bliver lønnen i sig selv. Af samme grund er et otium ikke en situation, hvor man er 'løst af lære', men hvor man lærer for sin egen skyld – til tider for sin egen fornøjelse ved at udvikle spændende kompetencer hinsides arbejdspladsens krav om kvalifikationsudvikling. Det betyder, at en lærende organisation med udviklende arbejde ændrer otiumforestillingen.

De store kultursprog bruger ordet pension men faktisk ikke kategorien otium. I dansk litteratur har vi en reference til kategorien, der lyder: 'otium est pulvinar diaboli'. På latin anvendes 'otium' om

den tid man har fri fra sit daglige pligtarbejde; dels om fritid og ferie og dels om tiden efter, at vedkommende har trukket sig tilbage fra sin stilling; ja også om lediggang. Vi bruger mest ordet om efter-tiden, men talemåden bruges om lediggang. Oversættelsen af det latinske udtryk kan være at 'lediggang er djævelens hovedpude', og det er her den protestantiske parallel vinder indpas. Hos os siger vi, at 'lediggang er roden til alt ondt', og det er interessant, at vi har gjort den pude guderne per tradition var inviteret til at sætte sig til hvile på til kilden til alt ondt. Hos os bliver det gudelige skammeligt; lediggængerer er ikke ophøjet men unyttig; hans 'human resource' står ikke til at udnytte og fremhæve. Så meget for velfærdsmodellen: 'Også du min ven er ung; også din ressource kan kapitaliseres. Vi skal blot finde den rette virksomhed!' Ét er sikkert; hvis man regner med en mindre usikker periode efter pligtarbejdet ophør, så venter der et skuffende otium.

Lad mig tage min egen virksomhed som eksempel på, hvordan en arbejdsplads vil virke under den nye otiumforestilling. Universitetet er et godt eksempel, fordi universitetet i Danmark uden sammenligning er den organisationstype, der indebærer mest otium for medarbejdere, der søger at optimere deres 'otiumtid' – otium her forstået som selvbestemt indsats vel at mærke. Universiteter kender allerede otium vældig godt. Vi lever med lediggangen, fordi vi lever af den. Hovedpuden er ikke en sovepude. Bliver der mon mindre fri tid af, at nogen vil diskutere fordeling og insistere på i sidste instans at afgøre denne. Vil nye partnere afskaffe den fri tid? Jeg tror det næppe, men det vil tiden vise. Universiteternes frihed og forskernes frihed bør ikke forveksles, ej heller universitetsledelse og medarbejderindflydelse. Tro mig; jeg går ind for 'otium til folket', også universitetsfolket. Men frem over vil samfundet fortsat stille store krav til arbejdskraftens indsats – også universiteternes indsats i forskning og undervisning.

Protestanter er ikke tjent med at protestere imod relevante samfundshensyn. Gamle dage er ikke så gamle endda – de er bare tidligere.